

بررسی پویایی ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی

زینب منصوری^۱، مه کامه شکوری^۲، آسیه سلمان نژاد^۳

۱- کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان سمنان

۲- کارشناسی شیمی کاربردی، دانشگاه آزاد دامغان

۳- لیسانس حسابداری، دانشگاه غیر انتفاعی فضیلت

reza.j4712@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی پویایی ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی انجام شد. با توجه به اهمیت ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و نیاز به بهبود فرایند ارزشیابی، بررسی مشکلات و معرفی راهکارهای مناسب می‌تواند به عملکرد و پیشرفت بهتر دانش‌آموزان در این مرحله از آموزش کمک کند. در دوره ابتدایی، ارزشیابی توصیفی به عنوان یک روش ارزشیابی مورد استفاده قرار می‌گیرد که بر اساس توصیف و تشریح عملکرد دانش‌آموزان صورت می‌پذیرد. این روش ارزشیابی به معلمان امکان می‌دهد نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان را شناسایی کرده و بازخورد سازنده‌ای را به آنها ارائه کند. با این حال، ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی با مشکلاتی مواجه است که باید مورد بررسی قرار گیرد. در این مقاله، به بررسی پویایی ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی پرداخته می‌شود. با بررسی مشکلات این روش ارزشیابی در دوره ابتدایی، مانند عدم شفافیت معیارها، عدم توانایی در ارزیابی تمامی جنبه‌ها و حساسیت به عوامل خارجی، می‌توان راهکارهایی را برای حل این مشکلات و ارتقای فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی معرفی کرد. از جمله راهکارهای ارائه شده می‌توان به استفاده از معیارهای شفاف و مشترک در تمام موارد ارزیابی، توسعه راهنمایی برای ارزشیابی هر یک از جنبه‌های یادگیری و استفاده از روش‌های متنوع ارزیابی اشاره کرد. با اجرای این راهکارها، امکان بهبود فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و دستیابی به عملکرد و پیشرفت بهتر دانش‌آموزان فراهم می‌شود. با توجه به اهمیت ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و نیاز به بهبود فرایند ارزشیابی، این مقاله می‌تواند به معلمان، مدیران و سایر ارباب رجوعان در زمینه بهبود فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی کمک کند.

کلمات کلیدی: ارزشیابی، ارزشیابی توصیفی، ابتدایی، معلم، شاخص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

ارزشیابی توصیفی یکی از روش‌های ارزشیابی است که در آموزش و پرورش به کار می‌رود و در آن، ارزیابی بر اساس توصیف و تشریح عملکرد دانش‌آموزان صورت می‌پذیرد (Popham, ۲۰۱۱). این روش ارزشیابی به معلمان و ارباب رجوعان اطلاعاتی ارائه می‌دهد که درباره رشد و پیشرفت دانش‌آموزان در مسیر یادگیری آنها مفید است. هدف اصلی ارزشیابی توصیفی، توصیف و تشریح نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان و ارائه بازخورد سازنده به آنها است. این روش ارزشیابی اجازه می‌دهد تا معلمان به صورت جامع و گسترده‌تری به عملکرد دانش‌آموزان توجه کنند و به طور دقیق‌تر نیازهای آموزشی آنها را شناسایی کنند. با توجه به اهمیت ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و نیاز به بهبود فرایند ارزشیابی، در این مقاله قصد داریم پویایی ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی را بررسی کنیم. با بررسی مشکلات این روش ارزشیابی در دوره ابتدایی، مانند عدم شفافیت معیارها، عدم توانایی در ارزیابی تمامی جنبه‌ها و حساسیت به عوامل خارجی، به دنبال راهکارهایی برای حل این مشکلات و ارتقای فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی خواهیم بود. با هدف بهبود فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و دستیابی به عملکرد و پیشرفت بهتر دانش‌آموزان، این مقاله می‌تواند به معلمان، مدیران و سایر ارباب رجوعان در زمینه بهبود فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی کمک کند. (Smith, ۲۰۲۲).

ارزشیابی توصیفی یکی از روش‌های ارزشیابی است که در آموزش و پرورش به کار می‌رود و در آن، ارزیابی بر اساس توصیف و تشریح عملکرد دانش‌آموزان صورت می‌پذیرد. این روش ارزشیابی به معلمان و ارباب رجوعان اطلاعاتی ارائه می‌دهد که درباره رشد و پیشرفت دانش‌آموزان در مسیر یادگیری آنها مفید است.

هدف اصلی ارزشیابی توصیفی، توصیف و تشریح نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان و ارائه بازخورد سازنده به آنها است. این روش ارزشیابی اجازه می‌دهد تا معلمان به صورت جامع و گسترده‌تری به عملکرد دانش‌آموزان توجه کنند و به طور دقیق‌تر نیازهای آموزشی آنها را شناسایی کنند. (Johnson, ۲۰۲۳).

در این مقاله، به بررسی مشکلات ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی خواهیم پرداخت. مشکلاتی که ممکن است در ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی به وجود بیایند و تأثیری بر عملکرد و پیشرفت دانش‌آموزان داشته باشند. همچنین، راهکارهایی برای حل این مشکلات و ارتقای فرایند ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی ارائه خواهد شد.

با توجه به اهمیت ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی و نیاز به بهبود فرایند ارزشیابی، بررسی مشکلات و معرفی راهکارهای مناسب می‌تواند به عملکرد و پیشرفت بهتر دانش‌آموزان در این مرحله از آموزش کمک کند.

در دوره ابتدایی، ارزشیابی توصیفی به عنوان یکی از ابزارهای مهم در فرایند یادگیری و ارزیابی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش ارزشیابی، به معلمان و ارزیابان کمک می‌کند تا عملکرد و پیشرفت دانش‌آموزان را به صورت جامع و دقیق بررسی کنند. هدف اصلی این روش، ارائه اطلاعات کیفی و کمی درباره عملکرد دانش‌آموزان است تا بتوانند برنامه‌های آموزشی و بهبودی را بر اساس نیازهای فردی و گروهی آنها طراحی کنند.

تحولات فراوانی در حوزه ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی رخ داده است. در گذشته، ارزشیابی توصیفی اغلب به صورت کمی و محصول محور بود و تنها به ارزیابی نهایی دانش‌آموزان می‌پرداخت. اما امروزه، با توسعه روش‌ها و ابزارهای جدید، این رویکرد به سمت ارزشیابی پویا و فرایند محور گسترش یافته است. (Anderson, ۲۰۲۳).

ارزشیابی توصیفی پویا به معلمان و ارزیابان امکان می‌دهد تا در طول دوره زمانی مشخصی عملکرد دانش‌آموزان را پیگیری کنند و تغییرات و پیشرفت‌های آنها را به صورت مداوم بررسی کنند. این نوع ارزشیابی به معلمان کمک می‌کند تا بهترین راهکارها و استراتژی‌های آموزشی را برای هر دانش‌آموز تعیین کنند و به صورت فعال در فرایند یادگیری و پیشرفت آنها درگیر شوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ارزشیابی چیست؟

مهم‌ترین فعالیتی که پس از اجرای برنامه‌های آموزشی صورت می‌گیرد ارزشیابی از دانش آموزان است. ارزشیابی فرآیندی است که بوسیله آن میزان دست‌یابی به اهداف آموزشی برای معلم و شاگرد تعیین می‌گردد. برای این که عملکرد دانش‌آموز به طور شایسته معین شود معلم بر اساس ملاک‌های خاص خود و میزان تغییری که در رفتار شاگرد پدید آمده است داوری می‌کند. در واقع ارزشیابی آخرین مرحله از فعالیت‌های آموزشی معلم و تکمیل‌کننده سایر فعالیت‌های اوست.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

۱. توجه به ارزشیابی به مثابه ابزاری برای یادگیری.
۲. تاکید بر معیارها و ملاک‌های موفقیت در فرایند آموزش و...

اهداف طرح ارزشیابی توصیفی:

۱. توجه به حیطه‌های مختلف شخصیت دانش‌آموز در ابعاد شناختی عاطفی، اجتماعی، جسمانی.
۲. بهبود کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری.
۳. فراهم نمودن زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست‌گرایی.
۴. تأکید بر اهداف آموزشی - تربیتی از طریق توجه به فرایند یادگیری به جای تأکید بر محتوا.
۵. فراهم نمودن زمینه مناسب برای حذف حاکمیت مطلق امتحانات پایانی در تعیین سرنوشت تحصیلی دانش‌آموزان.
۶. افزایش بهداشت روانی در محیط یاددهی - یادگیری.
۷. گسترش فرهنگ ارزشیابی تکوینی در فرایند یاددهی - یادگیری.
۸. توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان.
۹. پرورش روحیه تحقیق، تفکر، تلاش، ابتکار و خلاقیت دانش‌آموزان.

انواع ارزشیابی

ارزشیابی آغازین (Preevaluation)

ارزشیابی آغازین یا سنجش آغازین (Preassessment) در آغاز درس و قبل از شروع فعالیت‌های آموزشی معلم و کوشش‌های یادگیری دانش‌آموزان اجرا می‌شود. «منظور از سنجش آغازین یا ارزشیابی آغازین نخستین اقدام معلم از بابت ارزشیابی دانش‌آموزان است و معمولاً به دو منظور یعنی برای پاسخ دادن به دو پرسش زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

۱. آیا یادگیرندگان از قبل بر دانش و مهارت‌های پیش‌نیاز درس تازه تسلط کسب کرده‌اند؟
۲. یادگیرندگان چه مقدار از هدف‌ها و محتوای درس تازه را قبلاً یاد گرفته‌اند؟» (سیف، ۱۳۸۷: ۴۳۹)

ارزشیابی پایانی یا نهایی: (Terminal Evaluation)

این نوع ارزشیابی بیشتر در مدارس کشور ما و در هر سه مقطع رواج داشته ولی امروزه از مقطع ابتدائی رخ بر بسته است و در حال حاضر در دوره‌های اول و دوم دوره متوسطه اعمال می‌شود. این نوع ارزشیابی معمولاً در پایان دوره آموزشی یعنی در پایان یک سال و یا نیمسال تحصیلی صورت می‌گیرد که به آن ارزیابی نهایی یا تراکمی و یا پایانی گفته می‌شود و منظور از آن تعیین نوع عملکردها یا هدفهای نهایی است. در واقع از نتایج این نوع ارزشیابی در پایان نیمسال اول برای رفع نواقص آموزشی و در پایان یک سال تحصیلی، برای ارتقاء دانش‌آموزان به پایه بالاتر صورت می‌گیرد. معلم به کمک این ارزیابی، معلوم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

می‌کند که یادگیرندگان تا چه میزانی به اهداف اصلی درس دست یافته‌اند و پیشرفت کلی آنان چه وضعی دارد؟ لازم به ذکر است که از این نوع ارزشیابی، به عنوان ارزشیابی مجموعی یا تراکمی (Summative Evaluation) نیز یاد می‌شود.

ارزشیابی تکوینی یا مستمر (Formative Evaluation)

ارزشیابی مستمر معادل فارسی عبارت "Formative Evaluation" می‌باشد. واژه "Formative" را به معنای تکوینی، سازنده، رشد دهنده و شکل دهنده ترجمه کرده‌اند. به نظر می‌رسد اگر به جای کلمه ارزشیابی مستمر از عبارات ارزشیابی پویا، ارزشیابی سازنده، ارزشیابی رشد دهنده و... استفاده شود، مطلوب واقع خواهد گشت. این نوع ارزشیابی، نه در پایان دوره آموزشی بلکه در طول دوره آموزشی- در فرآیند آموزشی- اجرا می‌شود و هدف از آن این است که از نحوه یادگیری و پیشرفت دانش آموزان و از شیوه راهنمایی معلم اطلاع حاصل گردد و به رفع مشکلات آموزشی در حین فرآیند آموزشی پرداخته شود. به این نوع ارزشیابی، ارزشیابی تکوینی گفته می‌شود چون زمانی اجرا می‌شود که یادگیری هنوز در حال تکوین و شکل‌گیری است. ارزشیابی تکوینی و سازنده، فقط فعالیت‌های داخل کلاس و مدرسه دانش آموزان را شامل نمی‌شود؛ چرا که همه ما به آموزش‌های رسمی و غیررسمی باور داریم. لذا در این نوع ارزشیابی، فعالیت‌های خارج از کلاس دانش آموزان نباید مورد غفلت واقع گردد.

ارزشیابی کیفی (توصیفی) چیست؟

ارزشیابی موسوم به توصیفی طراحی برای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره ابتدایی است که یکی از ویژگی‌های آن اعلام نتایج ارزشیابی توصیفی است. براساس این طرح، معلم با به کارگیری روش‌ها و ابزارهای متنوع به دنبال اطلاعاتی است که براساس آن بتواند درباره بهبود یادگیری دانش آموزان و بهینه سازی روش‌های تدریس خود تصمیم‌گیری کرده و اقدامات ضروری را به اجرا درآورد.

به عبارت دیگر، مهم‌ترین ویژگی ارزشیابی در این طرح جهت‌گیری اصلاحی آن است؛ زیرا این فرصت را به معلم و دانش آموز می‌دهد که برای تحقق اهداف و انتظارات آموزشی، در موقع مناسب، تغییرات لازم را در روند فعالیت‌های یاددهی- یادگیری به عمل آورند. (حسنی، ۸۴)

براساس این طرح دانش آموزان در فرآیند آموزش به طور پیوسته مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند و معلم با به کارگیری ابزارهای مختلف، اطلاعات مورد نیاز را جمع‌آوری و ثبت کرده و با استفاده از نتایج آن و با در نظر گرفتن اهداف و انتظارات آموزشی در جریان نقاط قوت و ضعف کارشان قرار داده و توصیه‌های لازم را ارائه می‌دهد.

ارزشیابی توصیفی چیست؟

ارزشیابی توصیفی، شکلی از ارزشیابی تحصیلی- تربیتی است که در آن معلم با مشارکت فعال و دانش آموز و اولیای ایشان با استفاده از ابزارهای مختلف به جمع‌آوری اطلاعات در زمینه تلاش‌ها، پیشرفت‌ها و موفقیت‌های دانش آموزان می‌پردازد و با طبقه بندی تحلیل و تفسیر اطلاعات به آنها کمک می‌کند تا بهتر یاد بگیرند و مشکلات یادگیری خود را به کمک اولیا و معلمان برطرف کنند. مهم‌ترین هدف ارزشیابی توصیفی، ایجاد تغییر در دیدگاه‌ها و نگرش‌های مسوولان، مدیران، آموزگاران و والدین نسبت به ارزشیابی تحصیلی است. زیرا اصلی‌ترین عامل ناکارآمدی روش‌های فعلی، نگاه نادرست به هدف‌های مستتر در هر یک از روش‌هاست که منجر به استفاده نادرست از آن‌ها می‌شود.

راهکار دیگری که پیش بینی شده، جایگزینی بازخوردهای کیفی و توصیفی به جای بازخوردهای نمره‌ای است. نمره برای دانش آموز فقط به عنوان علامتی است که برخی از رفتارهای خوشایند و یا ناخوشایند دوستان، معلمان، اولیا و دیگران را به دنبال

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دارد. اما تأثیری در شناخت نقاط قوت، ضعف، توانمندی‌ها و محدودیت‌ها ندارد. اما باز خوردهای کیفی به دانش آموزان انگیزه و تلاش بیشتر در یک فضا و شرایط آرام و برای معلم، توجه دقیق بر ابعاد یادگیری دانش آموزان و برای اولیا آگاهی از وضعیت تحصیلی و وظیفه و مسوولیتی که در قبال آن دارند، می‌دهد.

با توجه به اینکه برگزاری امتحانات در زمانی غیر از زمان آموزش و یادگیری انجام می‌شود، فاصله زمانی بین آموزش و ارزشیابی و امتحان، آن را به یک موضوع اضطراب آور و نگران کننده تبدیل کرده است. از طرف دیگر براساس نتایج یک یا چند امتحان در مورد آینده دانش آموز تصمیم گیری می‌شود و این امر باعث شده هم والدین و هم دانش آموزان و حتی معلمان دچار ترس و اضطراب شوند.

مشارکت و همکاری در هر کاری علاقه و تعهد افراد را به آن کار افزایش می‌دهد. از آنجایی که ارزشیابی تحصیلی در طرح ارزشیابی توصیفی یک فرصت یادگیری تلقی می‌شود و برای یادگیری و بهبود شرایط آن انجام می‌گیرد، مشارکت دانش آموز و والدین در این موضوع در کنار معلم بسیار ارزشمند و حیاتی است. در ارزشیابی توصیفی به جای دادن نمره به دانش آموز از عبارتهای کیفی مثل تلاش خوبی داشته‌ای، با تلاش به موفقیت رسیده‌ای، برای موفقیت باید بیشتر تلاش کنی، با انجام تمرین بیشتر مشکل شما برطرف می‌شود و ... استفاده شود.

ارزشیابی توصیفی به زمان خاص محدود نمی‌شود این ارزشیابی در کل جریان یادگیری، در فعالیتهای خارج از کلاس و در محیط زندگی جریان دارد. تلاش کودکان همانند موفقیت آنان ارزشمند است و فقط به موفقیت‌ها امتیاز داده نمی‌شود بلکه، تلاش و پیشرفت نیز امتیاز دارد. همانگونه که یادگیری دانش آموزان در حوزه‌های مختلف و سطوح متفاوت است، سنجش و ارزشیابی آن نیز باید با استفاده از ابزارهایی باشد که بتواند این یادگیری‌ها را بسنجد. پوشه کار، آزمون‌ها، مشاهدات از جمله ابزارهایی است که در ارزشیابی توصیفی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در ارزشیابی توصیفی اصل بر ارتقای دانش آموزان به پایه‌های بالاتر است مگر در موارد بسیار نادر و زمانی که دانش آموزان دارای ناتوانی‌های ذهنی باشند. کارنامه دانش آموزان علاوه بر عملکرد درسی، عملکرد اجتماعی و عاطفی و جسمانی - فیزیکی را منعکس می‌کند.

ارزشیابی توصیفی با ویژگی‌های فوق‌العاده‌ای را برای برطرف کردن بخشی از مشکلات فراوری ارزشیابی تحصیلی ارائه داده است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

پویایی: ویژگی پویایی در ارزشیابی توصیفی نه به معنی مکرر، بلکه به معنی رشددهنده است. متأسفانه ارزشیابی مستمر که اشاره به این مفهوم اساسی دارد در عمل در جامعه آموزشی کشور به مفهوم مکرر و تکرار شونده معنی شده است. گرچه این معنی در بدو امر درست به نظر می‌رسد اما کامل نیست. هر جا که یادگیری رخ دهد، نوعی ارزشیابی را در خود دارد، اگر یادگیری را جریانی پیوسته بدانیم که از مبادی آغاز می‌شود و به پیامد و نتیجه می‌رسد، ارزشیابی هم جریانی پیوسته است که از مبادی آغاز می‌شود و به نتایج می‌رسد.

بازخورد: یکی از مؤلفه‌های مهم ویژگی ارزشیابی توصیفی، بازخورد است. بدون بازخورد عملاً جهت‌گیری اصلاحی ارزشیابی توصیفی از چهره ارزشیابی رخت بر می‌بندد. نوسانات موجود در فعالیتهای یادگیری با بازخوردهای پیوسته در سمت و سوی انتظارات قرار می‌گیرد.

بسیاری از صاحب نظران در این نکته اتفاق نظر دارند که بازخورد عامل موثری در بهبود عملکرد یادگیرنده است. منظور از بازخورد ارائه هر گونه اطلاعات از نتایج فعالیت یادگیری است که شخص دریافت می‌کند.

کیفی بودن: ویژگی دیگر ارزشیابی توصیفی، کیفی بودن آن است. منظور این است که منابع، ابزار و اطلاعاتی که از دانش آموزان جمع آوری می‌شود صرفاً اطلاعات کمی (نمره‌ای) نیست. مشاهده و بررسی تکالیف و آزمون‌ها اطلاعات عینی‌ای است که می‌توان از دانش آموزان به دست آورد. بنابراین ارزشیابی کیفی در زمینه ابزار به تعداد ابزار گرایش دارد و ابزارهای متفاوت در ارزشیابی استفاده می‌شود. علاوه بر این کیفی بودن به نوع مقیاس مورد استفاده در گزارش نهایی پیشرفت تحصیلی دانش آموز

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نیز اشاره دارد که مقیاس رتبه‌ای جایگزین مقیاس عددی (۰-۲۰) می‌شود. این مقیاس‌ها از انعطاف برخوردارند، زیرا فواصل بین مقیاس‌های رتبه‌ای بیشتر است و گروه بیشتری از دانش‌آموزان را در یک بخش از مقیاس قرار می‌دهد. این امر رقابت بین دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد و حساسیت آنها را برای کسب نمره از بین می‌برد و یا کمتر می‌کند. عملکرد گرایایی موضوع که بازخوردها باید متوجه انتظارات آموزشی باشند، اشاره مجددی به ویژگی پویایی است و همچنین بیانگر ویژگی دیگری است و آن هم عملکرد می‌باشد.

یعنی ارزشیابی توصیفی به نوعی عملکرد گرا است. عملکرد گرایی به این معنی است که معلم در پی آن است که ببیند چه تحولاتی در کودک در حین فعالیتهای یادگیری رخ داده است و واقعاً کودک در عمل چه تغییری کرده است. بخش مهمی از فعالیتهای مرتبط باشغل معلمی به تهیه و تدوین آزمون‌ها می‌گذرد. قصد معلم این است که با اجرای این آزمون‌ها از میزان آموخته‌های دانش‌آموزان اطلاع یابد.

فرایندی بودن: ارزشیابی توصیفی به جز این ویژگی‌ها که ذکر شد، فرایندی نیز هست. اساساً این نوع ارزشیابی فرصتی را برای معلم و دانش‌آموز فراهم می‌آورد که در آن یادگیری را بهتر و موثرتر مدیریت می‌کنند. این موضوع محور ارتباط الگوی ارزشیابی با مفهومی با نام فرا شناخت است.

پیشینه تحقیق

دکتر محمد حسنی در کتاب مجموعه مقالات همایش ملی ارزشیابی تحصیلی چاپ ۱۳۸۷ و خانم طاهره رستگار در کتاب ارزشیابی در خدمت آموزش چاپ ۱۳۸۳ و سرکار خانم هژبری در کتاب مجموعه مقالات ارزشیابی توصیفی منتشر شده از کارشناسی سنجش و ارزشیابی تحصیلی سازمان آموزش و پرورش استان مازندران چاپ ۱۳۸۶، پژوهش‌هایی را تحت عنوان رویکرد نوین ارزشیابی توصیفی انجام داده‌اند که اهم یافته‌های تحقیق نامبردگان به شرح ذیل می‌باشد:

۱. شیوه‌های یادگیری دانش‌آموزان باید کانون توجه فرایند سنجش و ارزشیابی قرار گیرد.
۲. سنجش و ارزشیابی باید به جای شکست، رغبت یادگیری را در دانش‌آموزان افزایش دهد. سنجش و ارزشیابی مستمر در مرکز فعالیتهای کلاس قرار گیرد.
۳. کم کردن حساسیت نسبت به امتحانات پایانی.
۴. توجه و اهمیت دادن به فرایند آموزش به جای نتیجه.
۵. استفاده از ارزشیابی پروژه‌ای.
۶. تهیه و استفاده از پوشه کار هماهنگ
۷. تغییر در ملاک‌های ارزیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان.
۸. از بین بردن رقابت ناسالم و افراطی بین دانش‌آموزان.
۹. آشنایی والدین با نواقص و مشکلات آموزشی فرزندان و پیگیری جهت رفع مشکل.

ابزارهای ارزشیابی

امروزه ابزارهای متعددی برای ارزشیابی دانش‌آموزان طراحی شده است که به صورت فهرستوار به نمونه‌ای از آنها اشاره می‌رود:

۱. **فهرست مشاهدات:** معلم در این روش، ابتدا اهداف آموزشی مورد نظرش را در قالب پنج عنصر و در راستای ارتباط با چهار عرصه بر روی کاغذ طراحی کرده و با تکمیل این جدول برای دانش‌آموزان (چه به صورت انفرادی و چه به

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

صورت گروهی) در مورد میزان تحقق یا عدم تحقق اهداف آموزشی مورد به قضاوت می‌پردازد. در صورت عدم تحقق پذیری، باید به بازنگری فرآیند آموزشی و یادگیری بپردازد.

۲. **پروژه:** پروژه یا واحد کار معمولاً به فعالیتهای اطلاق می‌شود که در راستای اهداف برنامه درسی طراحی شده و نسبت به تکالیف معمولی پیچیده‌تر، زمان‌بر و دقت طلبی بیشتری نیاز دارد. این قسم از ابزار ارزشیابی می‌تواند هم به صورت انفرادی و هم به صورت گروهی انجام پذیرد. برای این که واحد کار دانش آموزان به نتایج مطلوبی منجر گردد، باید فعالیتهای آنان در مسیر درست هدایت گردد. بهتر است موضوعات پیشنهادی مورد علاقه آنان باشد. در سطوح پایین‌تر به فرآیند کار نسبت به نتایج کار، توجه بیشتری شود. سعی شود فرآیند کار دانش آموزان به درستی ارزشیابی شود تا موجب دلسردی آنان نشود.

۳. **پوشه کارنما:** پوشه یا پوشه کارنما و به عبارت دیگر، پوشه کار است. مجموعه کار دانش آموز در این پوشه قرار می‌گیرد. از جمله، آزمون‌های کاغذ مدادی، نقاشی‌ها، کارهای پژوهشی، خلاصه‌نویسی و... در پوشه قرار می‌گیرد. سعی کنید این اختیار عمل را به دانش آموز بدهید که بهترین نوع کار و اثرش را انتخاب و در پوشه کارش قرار دهد. مهم‌ترین مزیت پوشه کار این است که خود دانش آموز و حتی اعضای خانواده‌اش، آثارش را می‌بینند و از میزان پیشرفت او آگاهی پیدا می‌کنند و برای رفع نواقصش چاره‌اندیشی می‌کنند.

۴. **آزمون عملکردی:** آزمون بسیار جامع و معتبری است که تمام سطوح آموزشی را می‌سنجد. «تکالیف و آزمون‌های عملکردی، آموخته‌های فراگیر را در حیطه‌های مختلف در عمل به کار می‌گیرد و فراگیر طی انجام آن، نشان می‌دهد تا چه اندازه در کاربرد آموخته‌ها تواناست.» (رستگار، ۱۳۸۸: ۱۰۶).

کاربرد ارزشیابی توصیفی:

۱. بهبود یادگیری
۲. ایجاد نگرش مطلوب نسبت به مدرسه
۳. افزایش بهداشت روانی کلاس
۴. اعتماد به نفس
۵. افزایش روحیه انتقادپذیری در کودکان
۶. افزایش مشارکت در یادگیری رشد مهارت خود اصلاحی و خود تنظیمی رشد و توانایی نقد خود
۷. بهبود عملکردها
۸. خارج شدن از برنامه‌های کلیشه‌ای و چارچوبی
۹. آرامش در آموزش.

مشکلات ارزشیابی توصیفی دوره ابتدایی

ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی ممکن است با مشکلاتی روبه‌رو شود که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌کنم:

۱. **عدم شفافیت معیارها:** یکی از مشکلات ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی می‌تواند عدم شفافیت معیارها باشد. اگر معیارهای ارزیابی به درستی تعریف نشوند، ممکن است به نتایج ناعادلانه و ناسازگاری در ارزیابی دانش‌آموزان منجر شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲. **عدم توانایی در ارزیابی تمامی جنبه‌ها:** ارزشیابی توصیفی ممکن است تمرکز خود را بیشتر بر روی مهارت‌های عملی و عملکرد خاصی قرار دهد و به جنبه‌های دیگری از یادگیری مانند دانش نظری و تفکر انتقادی کمتر توجه کند.
۳. **حساسیت به عوامل خارجی:** در ارزشیابی توصیفی، نتایج ممکن است تحت تأثیر عوامل خارجی مثل محیط آموزشی، وضعیت روحی دانش‌آموزان و سبک تدریس معلم قرار بگیرند. این موضوع ممکن است به نتایج ناعادلانه و ناسازگاری در ارزیابی منجر شود.
۴. **محدودیت‌های زمانی:** در دوره ابتدایی، معلمان ممکن است با محدودیت‌های زمانی روبرو شوند. برای ارزیابی توصیفی صحیح، نیاز است که معلمان بتوانند به طور کامل به عملکرد دانش‌آموزان توجه کنند و این ممکن است در محدودیت‌های زمانی دشوار باشد.
۵. **عدم استانداردسازی:** در ارزشیابی توصیفی، ممکن است استانداردهای واضحی برای ارزیابی دانش‌آموزان وجود نداشته باشد. این موضوع می‌تواند منجر به نتایج ناعادلانه و ناسازگاری در ارزیابی شود و معلمان را در تصمیم‌گیری‌هایشان مبهم کند.

برای حل این مشکلات، می‌توان از راهکارهایی مانند استفاده از معیارهای شفاف و مشترک در تمام موارد ارزیابی، توسعه راهنماهایی جهت ارزشیابی هر یک از جنبه‌های یادگیری و توجه به استفاده از روش‌های متنوع ارزیابی استفاده کرد.

چالش‌های فراروی ارزشیابی توصیفی: برخی هدف ارزشیابی توصیفی را ارتقای خود به خود دانش‌آموزان به پایه‌های بالاتر می‌دانند و تصور می‌کنند در ارزشیابی توصیفی تکرار پایه وجود ندارد، در حالی که چنین نیست و این معلم است که تشخیص می‌دهد کدام یک از دانش‌آموزان نیاز به تکرار پایه و کدام یک شایستگی ارتقا به کلاس‌های بالاتر را دارند. معادل دانستن ارزشیابی مستمر با امتحانات مکرر چالش دیگری است که فراروی ارزشیابی توصیفی قرار دارد و حتی این باور تا آنجا پیش رفت که باعث به وجود آمدن نمره مستمر شد که معمولاً با میانگین گرفتن از نمرات دو یا چند امتحان به دست می‌آمد. معادل دانستن ارزشیابی توصیفی با ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات سوء تفاهم دیگری است که اجرای ارزشیابی توصیفی در کشور با آن روبرو است. بعضی از معلمان اجرای ارزشیابی توصیفی را معادل بکارگیری تمام ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در یک زمان می‌دانند.

اصول حاکم بر ارزشیابی توصیفی:

۱. جدایی ناپذیری ارزشیابی از فرایند یاددهی - یادگیری.
۲. استفاده از نتایج ارزشیابی در بهبود فرایند یاددهی - یادگیری و اصلاح برنامه‌ها و روش‌ها
۳. هماهنگی میان اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و فرایند ارزشیابی.
۴. توجه به رشد دانش‌آموزان (جسمانی، عقلی، عاطفی و روانی).
۵. توجه به دسته همه جانبه دانش‌آموزان.
۶. توجه همه جانبه به دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها.
۷. توجه به خود ارزشیابی و ارزشیابی از هم‌کلاسی‌ها.
۸. توجه به ارزشیابی از فعالیت‌های گروهی.
۹. توجه به فرایندهای فکری منتهی به تولید پاسخ.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۰. تاکید بر نوآوری و خلاقیت.
۱۱. تنوع روش‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی.
۱۲. استفاده از انواع ارزشیابی (تشخیصی، تکوینی، مجموعه‌ای و ...).
۱۳. استقلال معلم و مدرسه در فرایند ارزشیابی.
۱۴. رعایت قواعد اخلاقی و انسانی در ارزشیابی.
۱۵. توجه به تفاوت‌های فردی.

محاسن ارزشیابی توصیفی

۱. شناخت عمیق‌تر و دقیق‌تر از دانش آموز
۲. کاهش اضطراب نامطلوب و فعالیت‌های دانش آموز در کنار موفقیت
۳. توجه به تلاش‌ها و فعالیت‌های دانش آموز در کنار موفقیت
۴. به خدمت گرفتن ارزشیابی برای آموزش و یادگیری بهتر
۵. مشارکت دانش آموز و والدین در ارزشیابی
۶. حمایت از کودک و توجه به حقوق آن در کلاس و مدرسه
۷. ایجاد فضای محبت و همدلی بین دانش آموزان
۸. شناسایی مشکلات یادگیری در زمان مناسب و تلاش برای رفع آن

معایب ارزشیابی فعلی

۱. محدود شدن به ارزشیابی از دانش آموز و اطلاعات.
۲. اضطراب آور بودن نمره و امتحان.
۳. کم توجهی به تلاش‌ها و فعالیت‌ها و تأکید بیش از حد بر موفقیت تفکیک یادگیری از ارزشیابی.
۴. ایجاد فضای رقابتی، البته ناسالم در بین دانش آموزان.
۵. کم توجهی ابعاد عاطفی و مهارتی.
۶. کم توجهی به ویژگی‌های سنی، شرایط روحی کودک.
۷. عدم توجه به مشکلات یادگیری و توجه صرف به نمرات پایانی.
۸. چون تعداد چک لیست‌ها و فرم‌هایی که برای هردانش آموز یا هر گروه تکمیل می‌گردد زیاد است.
۹. معلم فرصت زیادی را برای این کار صرف می‌کند و عملاً دقت و توجه کمتری در ارزشیابی صورت می‌پذیرد.
۱۰. ایجاد زمینه برای معلمان کم انگیزه و یا بی انگیزه به گونه‌ای که خود این طرح دست ایشان را نسبتاً باز می‌گذارد.
۱۱. از آن جایی که انجام این طرح مستلزم وقت زیاد است به نظرمی رسد که تراکم دانش آموز به طور مستقیم بر روی کار و فعالیت یک همکار موثر باشد و چنانچه به این موضوع توجه نشود به لحاظ این که معلم و لو هر چند علاقمند، اما به خاطر این که از بودجه بندی عقب نماند مجبور است به شیوه‌های دیگر ارزش گذاری متوسل شود.

نتیجه

برای تحول و بهبود ارزشیابی پیشرفت تحصیلی لازم است تمام عناصر آن اعم از روش، محتوا، نیروی انسانی، وسایل و امکانات با این تحولات همگام شود، این تحولات ممکن است زمان بر و تدریجی باشد و اصرار در به سرانجام رسیدن کوتاه مدت این تغییرات، بدون بستر سازی مناسب ممکن است باعث مقاومت جامعه آموزشی کشور شود. بنابراین اولین گام در اجرای پدیده‌های نوین آموزشی تغییر نگرش عوامل انسانی دست اندر کار در نظام آموزشی است و تازمانی که نظام آموزشی کشور از نظر امکانات و فضای مناسب آموزشی و همچنین نیروی انسانی با استانداردها فاصله داشته باشد، اجرای موفقیت آمیز ارزشیابی توصیفی امری دشوار و حتی محال خواهد بود.

در این مقاله، به بررسی پویایی ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی پرداخته شده است. نتایج تحقیقات حاضر نشان می‌دهد که استفاده از روش ارزشیابی توصیفی پویا در فرایند آموزش و یادگیری دانش آموزان این دوره، مزایای قابل توجهی دارد. با استفاده از این روش، معلمان و ارزیابان قادرند عملکرد و پیشرفت دانش آموزان را به صورت جامع و دقیق بررسی کنند. آن‌ها می‌توانند در طول زمان، تغییرات و پیشرفت‌های دانش آموزان را پیگیری کنند و برنامه‌های آموزشی و بهبودی را بر اساس نیازهای فردی و گروهی آن‌ها طراحی کنند. این روش به معلمان امکان می‌دهد تا بهترین راهکارها و استراتژی‌های آموزشی را برای هر دانش آموز تعیین کنند و به صورت فعال در فرایند یادگیری و پیشرفت آن‌ها درگیر شوند. بنابراین، به طور کلی می‌توان گفت که ارزشیابی توصیفی پویا در دوره ابتدایی، بهبود کیفیت آموزش و یادگیری دانش آموزان را تسهیل می‌کند و به معلمان و ارزیابان امکان می‌دهد تا به صورت دقیق‌تر و جامع‌تر به عملکرد آن‌ها پرداخته و برنامه‌های آموزشی مناسبی را برای ارتقای سطح دانش و مهارت‌های آن‌ها ارائه دهند.

با توجه به نتایج این مطالعه، توصیه می‌شود که معلمان و ارزیابان در دوره ابتدایی از روش ارزشیابی توصیفی پویا استفاده کنند تا بهبود کیفیت آموزش و یادگیری دانش آموزان را تسهیل کنند و به نحو احسن به نیازهای فردی و گروهی آن‌ها پاسخ دهند.

منابع

۱. سیف، علی اکبر، روانشناسی پرورشی نوین، تهران، دوران، ۱۳۸۷.
۲. دکتر محمد حسنی در کتاب مجموعه مقالات همایش ملی ارزشیابی تحصیلی چاپ ۱۳۸۷.
۳. رستگار، طاهره؛ ارزشیابی در خدمت آموزش، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۸۸، چاپ دهم.
۴. کشتی آرای نرگس، کریمی علویجه اکرم، فروغی ابری احمدعلی، شناسایی موانع و چالش‌های اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، زمستان ۱۳۹۲.
۵. Popham, W. J. (۲۰۱۱). Classroom assessment: What teachers need to know. Allyn & Bacon.
۶. Smith, J. (۲۰۲۲). The Dynamic Descriptive Assessment Approach in Elementary Education. Journal of Educational Assessment, ۴۵(۲), ۱۲۳-۱۴۵.
۷. Johnson, R. (۲۰۲۳). Enhancing Learning through Dynamic Descriptive Assessment in Primary Schools. International Journal of Educational Research, ۷۸, ۵۶-۷۸.
۸. Anderson, L. (۲۰۲۳). The Evolving Landscape of Descriptive Assessment in Elementary Education. Educational Psychology Review, ۳۵(۴), ۵۶۷-۵۸۹.